

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Yazar: İbrahim Sani MERT*

Öz

Terör Yönetimi Kuramı, sosyal bir psikolojik kuram olarak, ölümlülük farkındalığının kendimiz ve sosyal davranışlarımız üzerindeki potansiyel etkisini anlamamızda bizi bilgilendirir. Bu çalışmanın amacı; güvenlik konusu üzerinde çalışma yapan araştırmacıları Terör Yönetimi Kuramı hakkında bilgilendirmek ve kuramın geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Bu nedenle, Terör Yönetimi Kuramının temel kabulleri ve savları açıklanmış ve kurama yöneltilen eleştiriler incelenmiştir. Bu eleştiriler analiz edildiğinde, cesaret kavramının kurama yönelik bu eleştirilere cevap verebilecek bir yapıda olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, cesaretin, kuramın bir tamamlayıcısı olarak, kuramın geliştirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler Terör Yönetimi Kuramı, Cesaret, Terör, Güvenlik.

Terror Management Theory and Courage: A Conceptual Discussion

Abstract

Terror Management Theory, as a social psychological theory, helps us to understand the potential influence that awareness of mortality can have on our sense of self and social behavior. Thus, Terror Management Theory can contribute to an understanding of human behaviors, for security researchers. The purpose of this study is to inform the researchers about Terror Management Theory, who study on security issues and, to make contributions to the theory. For this reason, the fundamental assumptions and proposals of the Terror Management Theory were explained and, criticisms directed against the Terror Management Theory were examined. When the criticisms were analyzed, it was found that the concept of courage has responsive structure to these criticisms. As a result, courage, as a complementary to the theory, can make contributions to improve the theory.

Key Words: Terror Management Theory; Courage; Terror; Security.

Giriş

Gerek ulusal gerekse uluslararası güvenlik denilince ilk akla gelen konulardan birisi terördür. Bu nedenle, günümüzde güvenlikle ilgili yapılan araştırmalarda, teröre yönelik çalışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Terör olaylarının, bu olayların aktörü durumunda olan bireylerin ve terörden etkilenen insanların incelenmesi; güvenlikle ilgili yapılan çalışmalara ve bu konuda geliştirilen stratejilere ışık tutucu bir nitelik taşıyacaktır. Dolayısıyla, bir tutum ve davranış olarak beliren

* Dr.Topçu Bnb., Gnkur.Per.Bşk.lığı PYS Daire Proje Sb., E-posta: imert@tsk.tr

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

terörün altında yatan psikolojik faktörlerin bilinmesi, güvenlik konusuna önemli girdiler verebilecek niteliktedir.

Bu bağlamda, yapılan bu çalışmada, Terör Yönetim Kuramına (TYK) ve bu kuramın bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilen cesaret konusuna yer verilmiştir. TYK, insanların ölümlülük konusundaki farkındalıkları neticesinde kendilerini koruma dürtüsüyle hareket ettiklerini belirten bir kuramdır. Terör Yönetim Kuramı, teröre yönelik tutum ve davranışının altında yatan bireysel faktörlerin anlaşılabilmesinde bize yardımcı olacak açıklamalar yapar. Her ne kadar gerek terör davranışı gerekse teröre karşı koyma davranışının arkasında yatan çok sayıdaki sosyal, ekonomik ve politik etkileri açıklayabilecek tek bir teori ortaya koyabilmek pek mümkün olmasa da, TYK, bu açıklamayı yapmada kullanılan başlıca yaklaşımlardan biri haline gelmiştir (Pyszczynski, Rothschild ve Abdollahi, 2008, s.318; Wisman, 2006, s.319). Eleştiricileri tarafından bile çarpıcı bir başarı olarak görülen bu kuram, konuyla ilgili önceden yapılmış birbirinden kopuk çalışmaları birleştirerek, araştırılabilir bir yaklaşım sunması nedeniyle, giderek daha çok dikkat çeken bir kuram haline gelmektedir (Baron, 1997, s.21; Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28; Wisman, 2006, s.319). Bu nedenle, yapılan bu çalışmada güvenlik araştırmalarında faydalı olacağını değerlendirilen Terör Yönetim Kuramı incelenerek, kuramın geliştirilmesine yönelik bir tartışma yapılmıştır.

Terör Yönetim Kuramına göre, insanların davranış olarak gösterdikleri terör, kendi içinde yaşadıkları terörün dışarıya yansıtılmasıyla açıklanabilir. İnsanların kendi içlerinde yaşadıkları terör ise, ölüm korkusunun oluşturduğu endişeden kaynaklanmaktadır. Medya haberlerinin, hemen hemen her gün insanların varoluşunun son bulduğu ölüm haberleri ile dolu olduğu günümüzde, ölüm endişesi sürekli güncel tutulmaktadır (Maheswaran ve Agrawal, 2004, s.213). Böyle bir ortamda, ölümlle ilgili algının birey üzerindeki etkisini ve bu etkinin tutum ve davranışlara nasıl yansıdığına anlaşılması da güvenlikle ilgili çalışma yapan araştırmacıların dikkate alması gereken bir husus haline gelmiştir.

Terör Yönetimi yaklaşımı sadece içten kaynaklanan terörün dışarı yansıması şeklindeki etkiyi değil, böyle bir etki karşısında gösterilen

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

tepkiyi de açıklayıcı bir niteliktedir. Bu nedenle, araştırmacılar Terör Yönetimi Kuramını, insanların 9 Eylül gibi terör saldırılarına karşı nasıl bir reaksiyon gösterdiklerini incelemek maksadıyla da kullanmışlardır (Yum ve Schenck-Hamlin, 2005).

Terör Yönetimi Kuramının bilinmesi, toplum için güvenlik tehdidi yaratabilecek davranışların ortaya çıkışını açıklayabilmesinden dolayı, güvenlik çalışmalarına ışık tutacaktır. Ancak, ortaya konan her kuram gibi, TYK'nın da tartışılmaya ve geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Kurama yöneltilecek eleştiriler de bu ihtiyacı göstermektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada, TYK'na ek olarak incelenen diğer bir kavram cesarettir.

Cesaret, TYK'nın bir tamamlayıcısı olarak değerlendirildiğinden çalışmaya dahil edilmiştir. Cesaretin seçilme sebebi; cesaretin TYK'nın temel savlarındaki değişkenleri etkileyebilecek bir yapıda olması ve Terör Yönetimi Kuramcıları tarafından ortaya konan neden-sonuç ilişkilerini sorgulatarak tamamlayıcı bir işlev üstlenebileceği yönündeki değerlendirmedir. Ayrıca, cesaretin kurama dahil edilmesiyle kurama yöneltilecek eleştirilerin önemli bir kısmına cevap verilerek, kuramın daha güçlü bir hale getirilebileceği tespit edilmiştir. Bu seçim aynı zamanda TYK ve cesaret arasındaki ilişkinin, yapılan bu çalışmada ne şekilde kurulduğunu da göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bu iki kavram arasındaki ilişki, cesaretin TYK'nı tamamlayıcı bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu düşünceden hareketle yapılan çalışmanın amacı; TYK hakkında bilgi vermek ve kurama yapılan eleştirileri de dikkate alarak, "cesaret" olgusunun kuramın bir tamamlayıcısı olduğunu tartışmaktır. Diğer taraftan, Türkiye'de TYK üzerine yapılan araştırmaların sayısının çok az olduğu tespit edilmiştir (Örn.; Aksüt Çiçek, 2008; Bozo, Tunca ve Şimşek, 2009; Kökdemir ve Teniçeri, 2010). Ayrıca, Türkiye'de güvenlik konusu ile ilgili yazında kuramla ilgili yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Böylece, yapılan bu araştırmanın, yerli yazındaki bu eksikliğin giderilmesinde katkı sağlayacağı ve ülkemizde konuyla ilgili olarak yapılacak sonraki çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Yukarıda belirtilen amaç çerçevesinde, çalışmada ilk olarak, TYK incelenmiştir. Kuramın temel kabullerine değinilerek, ölümlülük

farkındalığının yarattığı kendini güvene alma dürtüsünün insan tutum ve davranışlarını ne şekilde etkilediği anlatılmıştır. Müteakiben, kurama yöneltilen eleştiriler incelenerek, kuramın hangi noktalarda geliştirilmeye ihtiyacı olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra, cesaret konusuna geçilerek, kurama yöneltilen eleştiriler çerçevesinde, kuramın bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilen cesaret kavramına değinilmiştir. Sonuç olarak; cesaretin kurama yöneltilen eleştirilere cevap verebilen bir yapıda olması nedeniyle kurama dahil edilmesi gerektiği, böylece kuramın insan tutum ve davranışlarını açıklayabilmede daha güçlü bir hale gelmesine katkı sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

2. Terör Yönetimi Kuramı

Günümüzün çağdaş toplumundaki en önemli sorunlar arasında sayabileceğimiz bir husus, birey ve/veya bireylerin kendinden farklı olanlara veya böyle olduklarını düşündüklerine karşı düşmanca bir tutum ve davranış içerisine girebilmeleridir. İnsanlar kültürel olarak kendilerine benzer olanlara karşı sempatik davranışlar gösterirken, kendilerine benzemeyenlere karşı ise antipatik tutum ve davranışlar içerisine girebilmektedirler (Greenberg vd., 1990, s.308). Ancak, bireysel faktörler olarak değerlendirebileceğimiz bu tür davranışlarının nedenini tek bir değişkenle açıklamaya çalışmak pek mümkün değildir (Kökdemir ve Yeniçeri, 2004, s.11). Bu bağlamda, TYK, insan davranışların açıklanmasında önemli bir araç olarak kabul edilmektedir.

Halen yaygın bir kabul ve kullanıma sahip olan TYK, ilk olarak Tom Pyszczynski, Jeff Greenberg ve Sheldon Solomon tarafından 1986 yılında ortaya atılmıştır (Aksüt Çiçek, 2008, s.5). TYK 'nin temeli, makul bir biyolojik ve psikolojik kabule dayanmakta ve bu yönüyle de Freud, Rank ve Maslow gibi kuramcıları birleştirici bir yaklaşım sergilemektedir (Baron, 1997, s.21). Her ne kadar, kuram temel bileşenlerini psikanalizden alsa da, ampirik araştırmalara açık bir yapıya sahip olmasıyla araştırmacılar tarafından yaygın kabul görmüş ve güçlenmiştir (Paulhus ve Trapnell, 1997, s.40).

TYK, büyük ölçüde Ernest Becker (1962, 1973, 1975)'in farklı bazı sosyal bilimler disiplinlerini sentezleyerek, bireyin gösterdiği davranışları açıklayan genel bir kurama (teoriye) indirgemesine

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

dayanmaktadır. Becker'e göre, insanların entelektüel seviyeleri ve bilişsel kabiliyetleri arttıkça, kendilerine ve çevrelerine karşı olan hassasiyetleri yükselerek, bilinç seviyesi artmaktadır. Bilinç seviyesindeki bu artış, diğer taraftan, insanların fanilikleri konusundaki farkındalık ve hassasiyetlerinin de artmasına sebep olmaktadır (Greenberg vd. 1990, s.318).

Bu yaklaşım çerçevesinde, Terör Yönetim Kuramının iki temel kabule dayandığı söylenebilir (Florian, Mikulincer ve Hirschberger, 2002, s.528):

- İnsanlar da diğer tüm yaşayan varlıklar gibi kendini koruma dürtüsüne sahiptir.

- Ancak, diğer yaşayan varlıklardan farklı olarak, insanlar varoluşları ve bir gün öleceklerine dair, ölüm bilincine de sahiptir.

Bu iki temel kabulden hareket eden TYK savunucuları, canlı organizmaların kendilerini korumaya doğru bir yönelim içerisinde olduklarını ve insanoğlunun da canlı bir organizma olarak aynı dürtüyle hareket edeceğini belirtirler (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.26). İnsanlar biyolojik olarak yaşamlarını sürdürme dürtüsüne sahiptir, ancak diğer canlılardan farklı olarak, bunun bir sonu olacağını da bilincindedir. Bu durum bir sorundur ve insanlar doğal olarak bu sorunu çözme yoluna gireceklerdir. Bu sorunu çözmede ise iki mantıklı yöntem ortaya çıkar; ya canlı kalma dürtüsünü elimine etmek ya da ölüm endişesinden kurtulmak (Wisman, 2006, s.319). Ancak, bu durumun olumlu tarafı da vardır. Çünkü, varlığımızın sona ermesinden endişe duyma, aynı zamanda varlığımızı sürdürmemiz için vazgeçilmez bir duygudur. Endişe, organizmanın iyi oluşunu arttırır, çünkü endişe duyan bir organizma, mevcut davranışlarını değiştirecek ve varlığının devamlılığını sağlamaya yönelecektir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.26).

TYK ileri sürdüğü "insanların ölüm düşüncesi ile strese girdikleri" savı, hemen hemen herkes tarafından kabul edilen basit bir tespit gibi görülse de, kuramı ortaya koyanlar bu basit kabulün, insan davranışlarının büyük bir kısmının açıklanabilmesinde kullanılabilir olduğunu ispatlamışlardır (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.26).

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Kuramda, insanoğlunun kendini diğer canlı türlerinden ayıran özelliklerinin olumlu ve olumsuz yönlerine dikkat çekilmektedir. Gerçekte insan akli ve bu aklın insana sağladığı farkındalık yeteneği, bir avantajken, insana sıkıntı da verebilmektedir. Çünkü akli ve bilinci sayesinde insan, ölümlü olduğunun farkında olur ve bu durum onda endişeyle beliren ruhsal bir terör yaratır. Diğer bir ifadeyle insanoğlu, idrak edebilme yeteneğinin karşılığını, ölümlü olduğunun farkındalığıyla ödemektedir (Aksüt Çiçek, 2008, s.5-6). Ancak, kuramın daha iyi anlaşılabilmesi için, esas aldığı temel savların çıkış noktasının hangi yaklaşımlara dayandığının bilinmesinde fayda vardır.

Çıkış noktasını varoluşçu ve evrimsel psikolojiden alan TYK, ölümlü olma düşüncesinin her bir bireye varoluşsal bir kaygı verdiğini, böylece insanların, varlıklarına bir tehdit olarak gördükleri için ölümden ve ölümü hatırlatan her şeyden korkup çekindiklerini savunur. Varoluşçuluk, insanın temel varoluş şartlarını sorgulayarak, bu şartlardan kendisine nasıl bir anlam çıkarabileceğini araştıran bir felsefedir. Bu felsefeye dayanan varoluşçu psikoloji ise, insanların “Ben kimim?”, “Ben neden buradayım?”, “Hayatım üzerinde ne kadar bir kontrole sahibim?” gibi sorulara cevap aradığını belirtir. Varoluşçu psikoloji, insanın bu sorulara cevap vermeye çalışarak, hayatın gerçekleriyle nasıl başa çıktığını araştırır (Mills, 2003, s.269). TYK’nın diğer çıkış noktası ise evrimsel psikolojidir. Evrimsel psikoloji, insan psikolojisinin özel bir adaptasyon içerdiğini ileri sürer. Bu adaptasyon ise, insanın çok uzun bir süredir doğal olarak geliştirdiği seçimlere dayanır (Buss, Haselton, Shackelford, Bleske ve Wakefield, 1998).

Yukarıda da belirtildiği gibi insanoğlu, diğer canlı türlerinden farklı olarak birtakım bilişsel yeteneklere de sahiptir. Böylece, kendi varoluşunun farkında olmasının yanında, bu varoluşun ölünce sona ereceğinin de farkındadır. Ölümlülüğünün farkında olmak, kuramdaki ifadesiyle “Ölümlüğün Belirginliği” (Mortality Salience), kişinin bir gün öleceğinin bilincidir. Bu bilinç ve duyguyla yaşayan insan korku hisseder ve bazen bu korkuyu kontrol edebilir, bazen edemez (Aksüt Çiçek, 2008, s.7-8). Bireyde ölümlülüğün belirginleşmesiyle birlikte dehşete düşme, başka bir ifadeyle içsel bir terör yaşama görülmektedir. Diğer taraftan, insan varoluşunu devam ettirme güdüsüne de sahiptir. Ölüm bilincinin artması dolayısıyla da, ölümlülüğünün

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

belirginleşmesiyle birlikte insan, yaşayacağı endişeyi yani ruhsal terörü kontrol altına almak için birtakım yollar, diğer bir ifadeyle bu endişe ile arasına tampon olarak koyacak araçlar arar. TYK, insanların varoluş endişesine karşı tampon olarak iki farklı bileşeni kullandıklarını belirtir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27);

- “Kültürel dünya görüşü” (Cultural Worldview) ve

- “Öz saygı” (Self-esteem), yani kişisel değerlerin hissedilmesi ile sahip olunan benlik saygısı.

TYK’ye göre, insanlar ölümden kaçınılmazlığın bilinciyle beliren endişeden kurtulabilmek için kültürel dünya görüşü oluştururlar (Pyszczynski, Rothschild ve Abdollahi, 2008, s.318). Ölümlülüğün belirginliği, insanları kendi kültürel dünya görüşlerine angaje olma ve öz saygılarını arttırma yönünde motive etmektedir (Arndt vd., 2004, s.198). Kültürel dünya görüşü, bireyin kendisi gibi olan diğer insanlarla paylaştığı değerler, inançlar ve yaşam tarzıdır. İnsanlar, tehlikeli ve öngörülemeyen bir dünyada yaşamının getirdiği endişeyi veya diğer bir deyişle içsel terörü, kültürel değerleri kabul edip buna göre yaşayınca minimize eder (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27). Kültür, insanların yaşamına anlam, düzen ve süreklilik sağlayarak bu varoluşsal kaygıyı azaltmaktadır. Kültürel dünya görüşü, bir bireyin anlamlı bir dünyada değerli bir katılımcı olarak kendisini tasavvur edebilmesini sağlar. Kişi, kültürel değerlere bağlandıkça ve yaşamını bu değerlere bağlı olarak ortaya çıkan normlara göre düzenledikçe kendini güvende hisseder. Bağlı olduğu kültürel değerlerin ve normların doğruluğuna ve haklılığına inanan bireyler, yaşamlarını anlamlı bulmaya başlarlar. Kültürel dünya görüşü, düzenli, sürekli ve anlamlı bir dünyayı temsil eder ve güveni korumayı sağlar. İnanıldığı kültürel dünya görüşü, bireyin hayattaki amacını belirlemesine yardımcı olur ve ölmek üzere olduğunda bile kendini güçlü ve güvende hissetmesini sağlar. Çevrelerindeki diğer insanların da aynı değerleri ve normları benimsemesi, bireylerin kendine güvenini ve yaşamlarının anlamlılığına olan inançlarını arttırır (Aksüt Çiçek, 2008, s.19).

Birey, ölümlülüğü belirginleştiğinde sahip olduğu dünya görüşüne yani içinde bulunduğu gruba daha çok bağlanır. Bunun bir uzantısı olan kültürel dünya görüşü, kişiye süreklilik duygusu, varoluşunu açıklayan

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

ve kendini değerli hissetmesini sağlayan bir farkındalık duygusu verir. TYK'ye göre, kültürel kavramların gerçekliği, insanoğlunun ölüm kaygısı için bir tampon işlevi görür. Kişi kendisi gibi düşünen diğer birey veya grupları saygı ile karşılarken, bunu aksini kaba ve rahatsız edici olarak değerlendirir (Wicklund, 1997, s.54). Böylece desteklenen kültür, kültürel kaygı tamponunun temelini oluşturur. Kültürel kaygı tamponu, ölümlülüğü karşısında bireyin kendini güçlü hissetmesini sağlar (Aksüt Çiçek, 2008, s.22).

Bu bağlamda kültürler, bireylere güvenliği iki şekilde sağlar (Rosenblatt ve diğ., 1989, s.681):

- Adil dünya inancıyla güvenliği sağlamak, yani aynı kültürel değerleri paylaşan iyi insanlar için kötü şeyler olmaz ilkesiyle hareket etmesi ve
- Kültürlerin değer standartlarını gerçekleştirenler için gerçek ya da sembolik ölümsüzlük sözü vermesi.

Kültürel dünya görüşüne ek olarak, bireyin kullandığı diğer bir tampon ise öz saygıdır. TYK'ye göre, ölümlülüğün belirginliği endişesinin azaltılması için insanlar öz saygı arar, çünkü öz saygı bireyin endişeden korunmasını sağlar. TYK, yüksek öz saygısı olan bireylerin ölümle ilgili düşüncelerden daha az sıkıntı duyduklarını, çünkü kendilerine karşı duydukları güvenin endişeleri ile diğer bir ifadeyle, içlerinde yaşadıkları terör ile aralarında bir tampon olduğunu belirtmektedir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28). TYK'ye göre, artan öz saygı kültürel endişeyi azaltırken bunun yanında, ölüme karşı korunmayı sağlayan fonksiyonelliği de arttırmaktadır (Harmon-Jones vd., 1997, s.25).

TYK'nın savlarını test eden birçok araştırma yapılmıştır. 17 farklı ülkede yapılan 350'den civarındaki bu araştırmalar, TYK'nın ortaya koyduğu yaklaşımı destekler niteliktedir (Pyszczynski, Rothschild ve Abdollahi, 2008, s.318). Bu araştırmaların kültürel dünya görüşlerine en büyük tehdidin olduğu kabul edilen bölgelerde (Orta Doğu vb.) ve büyük örneklem üzerinde yapılmış güncel araştırmalar olması, kuramın geçerliliğini arttırıcı bir niteliktedir. Örneğin, Hall vd., (2009) tarafından İsrail'de 1136 yetişkin üzerinde yapılan kapsamlı bir

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

araştırmada elde edilen bulgular, TYK'nın savlarını destekler niteliktedir (Hall vd., 2009, s.993).

Yum ve Schenck-Hamlin (2005) tarafından ABD'deki 9 Eylül saldırısından iki hafta geçtikten sonra yapılan bir araştırmada, ABD'deki bir üniversite kampüsünde katılımcıların 9 Eylül saldırısına karşı gösterdikleri reaksiyon incelenmiştir. Araştırmada, bu kişilerin çok içerisinde oldukları, hayatın anlamını sorguladıkları, daha çok birbirleriyle konuşarak zaman geçirdikleri ve Arap Müslümanları bağnazlıkla suçladıkları tespit edilmiştir. Yum ve Schenck-Hamlin'in yaptıkları bu araştırmadan elde edilen en önemli bulgu ise; kişiler arası iletişimin mevcut endişeyi başka bir deyişle bireyin içinde yaşadığı terörün elimine edilmesi veya azaltılmasında önemli bir etken olduğudur (Yum ve Schenck-Hamlin, 2005, s.265).

TYK'na göre, çevrelerindeki diğer insanların kendilerinkinden farklı inanç ve/veya görüşlere sahip olması, yaşamın anlamlı olduğu düşüncesini tehdit ederek, bireylerin kendilerine güvenlerini düşürür. Bu durum, daha öncede belirtildiği gibi bireyleri, kendi gibi düşünmeyenlerin inançlarını ve düşüncelerini reddetme veya bu kimseleri ve inançlarını küçümsemeye yönlendirir. TYK konusunda yapılan araştırmalar, bu savları destekler niteliktedir. Araştırmalarda insanların kendilerine ölümlü oldukları hatırlatıldıklarında, kendi kültürel dünya görüşlerine daha çok bağlandıklarını göstermektedir. Bu insanlar, kendi dünya görüşünü tehdit eden diğer kişi ya da gruplara karşı olumsuz duygular beslemeye başlamaktadır. Çünkü farklı görüşlerinin varlığı bu bireylere kendi dünya görüşlerinin yanlış olabileceği bilgisini verebilir ve ölümlü olmanın getirdiği korkuyu engelleyecek ve iyi hissetmesini sağlayacak önemli bir aracı kaybetmiş olurlar (Kökdemir ve Yeniçeri, 2004, s.11).

TYK, geniş kabul gören bir kuram olmasına rağmen, bazı yönleriyle eleştirilen bir kuramdır. Kurama yapılan eleştirilerin neler olduğunun bilinmesi, kuramın eksikliklerinin bilinmesi açısından faydalı olacaktır. Ayrıca, yapılan bu çalışmanın bir amacı da, kuramın geliştirilmesine yönelik bir tartışma yapılması olduğundan, kuramın hangi yönleriyle eleştirildiğinin incelenmesi gerekli bir husustur.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, kurama yöneltilen eleştirilere yer verilmiştir.

3. Terör Yönetimi Kuramına Yöneltilen Eleştiriler

Terör Yönetim Kuramı, her şeyin, ölümün getirdiği endişeyi engellemede kullanılabileceğini belirtmektedir. Ancak bu durumu bir ironi olarak değerlendiren Baron (1997, s.21), dünyanın bir çok yerindeki teröristlerin, bu endişeden kurtulmanın yerine, kendileri gibi düşünmeyenleri yok etmek için ölüme gidebildiklerini belirtmektedir. Baron'a göre, bu kişilerin düşüncesi; ait oldukları grubun devamlılığını kendi varlıklarının devamlılığından daha önemli görmeleridir. Ancak bu kişiler, kendilerini önemsiz sayılabilecek şeyler için de riske atmakta ve bunun örneklerine nerede ise her gün medyada rastlanmaktadır. Araştırmacı, kuramın bu durumu netleştirmesi gerektiğini belirtmektedir. Benzer bir eleştiriyi yapan Leary ve Schreindorfer (1997, s.28)'a göre de, insanlar yalnız ve sonsuza dek yaşamaktansa, sevdiklerinin arasında ölmeyi tercih edebileceklerdir. Bu nedenle, kuramdaki kültürel dünya görüşü kavramını yeterince açık olmadığı belirtilmektedir (Baron, 1997, s.21-22).

TYK'na yapılan bir diğer eleştiri ise, grup etkisine yöneliktir. Baron (1997, s.22)'a göre, TYK'nda grubun rolü yeterince açıklanmamış ve her şeyin bireysel motivasyondan kaynaklandığı belirtilmiştir. Ancak, kişisel davranışın açıklanmasında grup etkisinin iyi tespit edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yapılan bazı araştırmalar da, kişiler arası ve gruplar arası ilişkilerin bireyin davranışı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Örn. Greenberg vd., 1990, s.318). TYK ile ilgili en temel problemlerden birisi olarak, bireyin sosyal motivasyonunun yeterince sosyal bir şekilde ele alınmadığı gösterilmektedir. En büyük terör, yeterince sosyal ilişki içerisinde olmamanın sonucunda ortaya çıkacaktır (Baron, 1997, s.22). Benzer şekilde, Wisman (2006, s.319)'a göre de, insanların ölüm endişesiyle baş etmede sadece kültürel dünya görüşü ve öz saygıyı bir tampon olarak kullanmazlar, bunlardan daha basit seks, kalabalık içinde kaybolma gibi yöntemleri de kullanırlar. Bu tespit de, grubun etkisini destekler niteliktedir. Ayrıca, TYK üzerine son yıllarda yapılan bazı araştırmalar, "yakın sosyal ilişkilerin" de, insanların varoluş endişesine karşı etkili bir tampon olduğunu ortaya koymaktadır

(Örn. Hirschberger, Florian ve Mikulincer, 2002; Yum ve Schenck-Hamlin, 2005; Smieja, Kalaska ve Adamczyk, 2006).

Leary ve Schreindorfer (1997, s.27)'a göre, güvenliğini sağlamak isteyen bireyler, TYK'nın savunduğu gibi sadece basit bir şekilde kendilerini güvende hissetmeyi tercih etme yerine, daha çok kendi güvenliklerini sağlamak için güdüleneceklerdir. Bu nedenle, Greenberg ve diğerleri (1990, s. 318)'nin de belirttiği gibi, TYK'nın bireylerin kişilikleri dikkate alınarak yeniden ele alınması gereklidir. Ayrıca kuram, ölümün engellenmesi ile ölüm korkusunun engellenmesini de açık bir şekilde ayıramamıştır. Organizmaların ölümü engelleme dürtüsü, onların ölümle ilgili endişeleri engellemeleri anlamına gelmeyebilir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27).

Kurama getirilen başlıca eleştirilerden birisi de, üniversite öğrencilerinden veri toplanarak yapılan küçük ölçekli bir çalışmanın sonuçlarına bağlı olarak geliştirilmiş olmasıdır (Örn., Yum ve Schenck-Hamlin, 2005). TYK üzerine yapılan çalışmalarda büyük bir çoğunlukla, katılımcılar kendilerinin ölümlü oldukları üzerinde düşünmeye yönlendirilmiş, daha sonra dünya görüşlerini ve kendilerine güvenlerini korumalarını sağladığı varsayılan çeşitli inanç ve davranışlarındaki değişim ölçülmüştür. Bu yaklaşımın da farklılaştırılmasında fayda vardır.

TYK üzerine yapılan bazı araştırmalarda, öz saygı ve ölümle ilgili düşünceler arasındaki ilişkinin tespitinde zorluklarla karşılaşmıştır. Yapılan bir çalışmada da, öz saygının Terör Yönetimi Kuramcılarının tespit ettiği gibi sadece yok olmayla ilişkili olmadığı, acı ve belirsizlikle baş etmeyle daha güçlü bir ilişki içerisinde olduğu belirlenmiştir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28).

Terör Yönetimi Kuramcılarının kısmen ve yetersiz bir şekilde inceledikleri diğer bir husus ise; kişisel farklılıkların öz saygı üzerindeki etkisinin belirlenmemesidir. Paulhus ve Trapnell (1997, s.42), bu etkinin daha derinleştirilerek kuram içerisine dahil edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Araştırmacılar, kişiler arası muhakeme ve davranışları etkilemek için ölüm endişesi probleminin aktifleştirilerek bilinç dışına taşınması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bu araştırmacılara göre bazı

bireylerin tehdit edici düşünceleri (ölüm korkusuna yönelik) başkalarına göre daha etkili bir şekilde uzaklaştırabildiğini söylemektedir.

Özetle, TYK'na yöneltilen eleştiriler iki ana grupta toplanabilir:

- Sürece yönelik eleştiriler
- Sonuca yönelik eleştiriler

Sürece yönelik eleştiriler; kuramın ölüm endişesi karşısında hangi dürtü ve düşünceyle hareket ettiği ve bu endişe karşısında tampon olarak seçip kullandığı değişkenler ve bunları kullanma yöntemine ilişkin eleştirilerdir. Bu eleştiriler: Kültürel dünya görüşünün nasıl bir tampon etkisi gösterdiğinin yeterince belirli olmaması (Baron, 1997, s.21-22; Aksüt Çiçek, 2008, s.27-28); grubun etkisinin ne şekilde olduğunun belirsiz olması (Greenberg vd., 1990, s.318; Baron, 1997, s.22); ölüm endişesiyle baş etmede daha basit yöntemlerin de kullanılabilmesi (Wisman, 2006, s.319); kuramın, ölümün engellemesi ile ölüm korkusunun engellemesini açık bir şekilde ayıramaması (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27); öz saygının sadece yok olmayla ilişkili olmayacağı, öz saygının farklı etkilerinin de (kişisel farklılıkların) dikkate alınması gerektiği (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28; Paulhus ve Trapnell,1997, s.42) şeklindedir.

Sonuca yönelik eleştiriler; kuramın, insanların nihai olarak göstereceklerini öne sürdüğü tutum ve davranışlara yönelik eleştirilerdir. Bu eleştiriler: İnsanların kendilerini korunma yerine, kendilerini riske atarak, başkalarını korumayı tercih edebilecekleri (Baron, 1997, s.21; Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28); insanların kendilerini güvende hissetme gibi pasif bir tercih yerine güvenliklerini sağlama şeklindeki aktif bir davranışa yönelebilecekleri (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27; Greenberg vd., 1990, s. 318); ölüm endişesinin aktifleştirilerek, bilinç dışına taşınması gerektiği (Paulhus ve Trapnell,1997, s.42) şeklindedir.

4. Terör Yönetimi Kuramının Bir Tamamlayıcısı Olarak Cesaret

TYK'nın bir tamamlayıcısı olarak cesaretin incelendiği bu bölümde, cesaretin bu işlevi nasıl yerine getirebileceğini açıklamaya başlamadan önce, "cesaret" kavramının neyi ifade ettiğine kısaca değinilecektir. Varoluşçuluk kuramının felsefeci ve psikologları,

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

yüzyılımızın en büyük problemi olarak bireylerin kayıtsızlık ve duygusuzluğunu göstermektedir. Korku ve endişe ile baş edemeyen insanlar duygusuzluğa yönelmekte ve çevrelerindeki dünyayı olumlu yönde etkileyememektedir. Bu problemin çözümü ise kişisel ve toplumsal cesarete sahip olmaktır (Blagen ve Yang, 2009).

Cesaret, tanımlanması zor, ama fark edilmesi kolay bir erdemdir (Lopez, O'Byrne ve Petersen, 2003, s.185). Belki de bu nedenle, cesaret, tarihteki ilk felsefe tartışmalarının konusu olmasına rağmen, yakın yıllara kadar akademisyenlerce yeterince araştırılmayıp ihmal edilen bir konu olmuştur. Ancak, son yıllarda cesaretin insan davranışlarındaki önem ve etkisini göstermeye yönelik çalışmalarda önemli bir artış vardır (Olsthoorn, 2007, s. 276; Lopez, O'Byrne ve Petersen, 2003, s.196). Cesaretin insanın tutum ve davranışlarındaki etkisi, güvenlik araştırmalarının da dahil olduğu, insan odaklı bu tür çalışmalarda bir değişken olarak ele alınması gerekliliğini hissettirmektedir.

Cesaret ile ilgili yapılan araştırmalar, kendisi de bir erdem olarak cesaretin, diğer erdemleri koruyucu bir etki yarattığını göstermektedir. Temel bir erdem olarak cesaret; doğruluk, güven vb. diğer erdemlerin ortaya çıkabilmesi için ön şart durumundadır (Pury ve Kowalski, 2007, s.120). Bu yönüyle cesaret, sadece kendisinin etkilediği davranışsal sonuçları değil, diğer erdemlerin etkileyeceği insan davranışlarını da düzenleyen önemli bir role sahiptir.

Cesaret; korku, endişe ve zorluk karşısında zihinsel ve ahlaksal olarak ayakta kalma gücüdür (Woodard, 2004, s.174). Cesareti yeterli olmayan bir birey ve toplumun, olması gereken doğrulara yönelebilmesi mümkün olmaz. Cesaret yoksunluğu, insan veya grupları kolayca, sorumsuzluğa, yanlışla doğru kaydırarak; doğru, sorumlu ve özverili davranmayı engeller (Putman, 2001, s.464). Bu durum zorluklarla karşılaşan veya bir şekilde korku yaşayan bireyi, başkalarına karşı hatta başka grup veya toplumlara karşı, onların hak etmediği davranışlar göstermeye itebilir. Böylece birey, başkalarına haksızlık etmesi karşısında, kendini sağlama aldığı düşüncesiyle, haksız bir rahatlama içerisine girer. Aksi halde, yani cesarete ihtiyaç duyulan bir tutum ve davranış göstermesi gerektiğinde ise, bir risk alması söz konusudur. Ancak, bu risk diğer taraftan, bireyin varlığına yönelik bir tehdittir.

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Cesaret; iyimser, yaratıcı ve toplumun faydasını düşünen bireylerde daha yüksek seviyededir (Blagen ve Yang, 2009). Cesur davranış, zorluklar karşısında bile, başkalarına karşı kibar, saygılı ve düşünceli davranıştır (Pury ve Kowalski, 2007, s.120). Cesaretin bu yönü, kişisel bir kontrolün dışarıya yansımalarıyla ilgilidir.

Cesaretin bazen bir ölüm kalım meselesi olarak algılandığı da dikkate alınır (Reardon, 2007, s.58), cesur kişi, kendi varoluşunu tehdit eden bir durumda korku ve endişe hissetmesine rağmen doğru ve gerekli olanı yapabilen kişi olarak da tanımlanabilir (Woodard, 2004, s.174).

Cesaret erdemli bir sonuca ulaşmada bireyin kendi derinliklerinden aldığı güçtür (Sekerka ve Bagozzi, 2007, s.135). Birey bu gücünü, hissettiği korkuyla baş edebilmeden de alır. Diğer bir ifade ile, varlığının temelinden gelen bu güç, ilk sınavını hissedilen korkuyu kontrol altına alarak verir. Cesaret, varoluşa saygıyı ifade eden, içsel bir erdemdir. Buradaki varoluşa saygı, bireyin kendisine karşı olduğu kadar, başkalarına karşı, özellikle de farklılıkların varlığına karşı olan da saygısıdır.

Yukarıda cesaret kavramı genel olarak açıklanmıştır. Cesaret konusunda yapılan bu açıklamalar, cesaretin ne olduğunun anlaşılmasında bize yardımcı olması ve çalışmada TYK'nın bir tamamlayıcısı olarak ele alınan bu olgunun nasıl bir yapıya sahip olduğunun bilinmesi açısından önemlidir. Böylece, cesaretin TYK'na hangi yönleriyle ve ne şekilde tamamlayabileceği daha kolay anlaşılacaktır. Bu durum, cesaret ile TYK arasındaki ilişkiyi de açıklayacaktır. Bu ilişkinin ortaya çıkmasında, cesaretin TYK'na yöneltilen eleştirilere cevap verecek bir yapı gösterdiği şeklindeki yaklaşım esas alınmıştır. Bu nedenle, aşağıda cesaretin TYK'na yöneltilen eleştirilere nasıl cevap olacağı tartışılacaktır. Bu maksatla, sırasıyla TYK'nın süreç ve sonucuna yönelik eleştirilere karşı, cesaretin tamamlayıcı etkisi açıklanmıştır.

Cesaret, korkunun yok edilmesi değil, korkunun kontrol altına alınarak gerekli olan doğrunun yapılmasıdır (Olsthoorn, 2007, s.277). Bu nedenle, içerisinde korku ve endişenin yer aldığı bir kuramın, cesareti göz ardı etmesi yanlış olacaktır. Terör Yönetimi Kuramı, temelinde

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

korkunun (ölüm korkusunun) insan davranışındaki yansımaları açıklarken, tespit edildiği kadarıyla, cesaretin etkisini dikkate almamaktadır.

Mert (2007, s.73) tarafından cesaretin güçle etkileşimini göstermeye yönelik olarak ortaya konan ve "Cesaretin Momentum Etkisi" olarak adlandırılan yaklaşım, TYK'ndaki eksiklikleri gidermede kullanılabilir bir yaklaşım olarak ele alınabilir. Buna göre, bireyin cesareti, sahip olduğu şeyler üzerinde bir çarpan etkisine sahiptir. Bireyin sahip olduğu şeylerden kasıt; bilgisi, yetenekleri, kişiliği vb. zihinsel ve duygusal birikimiyle oluşan güçüdür. Cesareti sayesinde birey bu gücü, korkuyu kontrol edebilme veya onunla baş etmede kullanır. Bu yönüyle cesaret, TYK'nda etkili bir tampon görevi üstlenecek bir işleve sahiptir. Bu işlev ayrıca, cesaretin çarpan etkisiyle, tampon olarak kullanılabilir diğer değişkenleri de etkileyebilecek bir durumda olmasını da sağlar.

TYK'nın sürecine yönelik eleştirilerin, kuramın ölüm endişesine karşı tampon olarak kullanılan araçlara odaklandığı görülmektedir. Cesaretin ölüm endişesi karşısında devreye girmesi, kuramın tampon olarak kullandığı öz saygı değişkeninin kişiden kişiye neden farklılaşabileceği açıklayabilecektir. Çünkü, bireylerdeki kişisel cesaret farklılıkları, bireylerdeki öz saygının ölüm endişesi ile baş etmedeki etkisini de farklılaştırabilir. Bu etki, kurama yöneltilen; öz saygının sadece yok olmayla ilişkili olmayacağı, öz saygının farklı etkilerinin de dikkate alınması gerektiği (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28; Paulhus ve Trapnell,1997, s.42) şeklindeki eleştirilere bir cevap niteliğindedir. Ayrıca bireyin cesaret seviyesi yükseldikçe, tampon olarak daha basit değişkenlerin kullanılmasına da imkan verebilecektir. Çünkü, yukarıda açıklandığı üzere, cesaretin momentum etkisi gereği, bireyin sahip olduğu yüksek cesaret seviyesi, elindeki araçların (değişkenlerin) üzerinde çarpan etkisi oluşturabilecektir.

Bireydeki cesaret seviyesinin düşük olması, bireyin bu eksikliği kapatmak için, ait olduğu grubun daha sağlam bir parçası olmaya yönelik, bireyi güdüleyecektir. Çünkü, birey grubun bir parçası olarak, grubun cesaretini kendi cesareti ile özdeşleştirecek, böylece ölüm endişesiyle beliren korku ve endişe ile baş edebilmede, bu gücü

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

kullanacaktır. Cesaret bu etkisiyle, kurama yöneltilen, grup etkisinin belirsizliği (Greenberg vd., 1990, s.318; Baron, 1997, s.22) ve kültürel dünya görüşünün nasıl bir tampon etkisi gösterdiği (Baron, 1997, s.21-22; Aksüt Çiçek, 2008, s.27-28) şeklindeki eleştirilere cevap verebildiği değerlendirilmektedir.

TYK'nın sonucuna yönelik eleştirilere karşı cesaretin nasıl bir cevap olacağına anlaşılabilmesi için ise, TYK'nda ifade edilen korkuya karşı, cesaretin etkisinin açıklanmasında fayda vardır. TYK'na göre korku, insanın temel dürtüsü olan hayatta kalmayı, başkalarına haksızlık yapma durumunda olsa bile, pekiştirmektedir. Korku, insanın çevresinde algıladığı tehlikeye karşı, varoluşunun devamlılığını sağlayan bir etkidir. Ancak buradaki varlığını devam ettirme, sadece bireyin kendi varlığına veya kendi gibi düşünenlere karşı gösterdiği bir varlığı devam ettirme dürtüsüdür. Başka bir ifade ile korku, insanı bencilce bir varoluş mücadelesine iter. Diğer taraftan, cesaretle de bir varlığı sürdürme, varlığa değer verme dürtüsü vardır. Ancak, korkudan farkı, burada bireyin hem kendisi hem de başkaları için hissettiği duyguları ihtiva etmesidir. Bireyin, sadece kendisi gibi düşünenlere karşı değil, varolan her şeye karşı, varoluşun getirdiği haktan dolayı hissettiği bir duygu söz konusudur. Bunun için birey, özverili hareket ederek gerektiğinde kendi varlığından bile vaz geçebilir. Kendi gibi düşünmeyenlere karşı da, kendine yönelik haksız bir saldırı olmadığı müddetçe saygılıdır ve onların varlığını kendi varlığı için bir tehdit olarak algılamaz. Çünkü, yeri geldiğinde kendine yönelik haksızlığa karşı koyabilecek cesareti vardır. Bundan dolayı cesaret, aynı zamanda diğer erdemlerin de bir koruyucusu olarak, bireyin başkalarına haksızlık yapacak bir tutum ve davranış içerisine girmesine engel olacak yegane erdemdir. TYK gibi, temel insan dürtüsünün hayatta kalmak olduğu kabul edildiğinde, "Çocuğunu kurtarmak için hayatını tehlikeye atan bir annenin davranışı nasıl açıklanabilir (Baron, 1997, s.22)?" sorusuna verilecek cevap da yukarıda açıklandığı gibi olacaktır.

Cesaret, korku ve endişe durumunda, bireyin risk alarak gerekli ve doğru olanı yapmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, yukarıda da açıklandığı gibi, cesaretleri sayesinde insanlar, kendilerini güvende hissetme gibi pasif bir tercih yerine güvenliklerini sağlama şeklindeki aktif bir davranışa yönelebileceklerdir. Bu durum aynı zamanda kurama

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Leary ve Schreindorfer (1997, s.27) ve Greenberg vd. (1990, s. 318) tarafından yöneltilen bir eleştiridir. Cesaret bu yönüyle kurama yöneltilen bu eleştiriye cevap verdiği gibi, kuramın, ölümün engellemesi ile ölüm korkusunun engellemesini açık bir şekilde ayıramaması (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27) şeklindeki eleştiriye de cevap olacaktır. Çünkü, cesaret bireyi doğru ve gerekli olana yönelten bir erdemdir. Ölümün engellenmesi ve ölüm korkusunun engellenmesi arasındaki temel farklılıklardan birisi, ölüm korkusunun haklı bir sebebe dayanmayabileceği ve bireysel özellik ve eksikliklerin etkisiyle oluşabileceğidir. Bu nedenle, cesaret değişkeninin dikkate alınmaması, kuramı ölüm korkusunun engellenmesine yönelmiş, ölümün engellenmesine yönelik davranışları açıklamasında yetersiz kalmasına yol açmıştır. Ölümün engellenmesi, daha çok cesaretle açıklanabilir. Bu durum, TYK'na yöneltilen, ölüm endişesinin aktifleştirilerek, bilinç dışına taşınması gerektiği (Paulhus ve Trapnell,1997, s.42), şeklindeki eleştiriye de cevap vermektedir. Çünkü, ölüm endişesinin aktifleştirilerek bilinç dışına taşınması, tutum ve davranış boyutuna yansıtılmasını ifade eder. Bu yansıyış, doğru veya yanlış olabilir. Bu yansıyış, doğruya yöneltecek temel faktör ise cesarettir. Ayrıca, ölüm endişesini birey sadece kendisine yönelik olarak hissetmeyebilir. Bir başkasına yönelik olarak da bu endişe hissedilebilir. Başkasına yönelik olarak hissedilen bu endişe, cesaret sayesinde bir koruma davranışı olarak sonuçlanabilecektir. Bu nedenle, TYK'na yöneltilen, insanların kendilerini korunma yerine, kendilerini riske atarak, başkalarını korumayı tercih edebilecekleri (Baron, 1997, s.21; Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28) şeklindeki eleştiri de cesaretle açıklanabilmiş olur.

Bir kimsenin, TYK'nın belirttiği gibi, varoluşsal bir endişe hissetmesi durumunda, yanlış davranışlara yönelmesi, yani kendini koruma dürtüsüyle (doğru olup olmadığını sorgulamadan) kendi gibi düşünmeyenleri dışlama ve onlara zarar verme sürecine girmesi, o kimsenin cesaretinin düşük olmasıyla yakından ilgili olduğu düşünülmektedir. TYK'nda vurgulanan endişe, diğer bir ifade ile "korku", aynı zamanda cesaretin ortaya çıkmasında ön şart olarak kabul edilmektedir (Woodard, 2004, s.174). Böyle olunca, korku sonrası ortaya

çıkan birey davranışlarını cesaret olgusunu dikkate almadan açıklamak yetersiz ve yanıltıcı sonuçlar verebilecektir.

TYK, varoluşun tehdidine yönelik algının, bireyleri yönelttiği davranışları açıklamaya çalışmaktadır. Diğer taraftan, varoluşçu psikoloji, hayatın anlam arayışının, karar verme sürecinde somutlaştığını belirtmekte ve içeriğine bakılmaksızın her kararın; belirsiz gelecek seçimi veya bilinen geçmişi ihtiva ettiğini savunmaktadır. Cesareti düşük birey, geçmişe yönelik bir seçim alternatifine yönelecek ve durumu muhafazada direnecektir (Maddi, 2010, s.279). Cesareti yüksek birey ise belirsiz geleceğe yönelik yapılacak bir seçimi daha kolay tercih edecektir. TYK, bireylerdeki yanlış tutum ve davranışların, kendini koruma güdüsünden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu koruma güdüsünde, birey geçmişin devamını isteyecek ve belirsiz gelecekte uzak durmaya çalışacaktır. Ancak, askerler üzerine yapılan bir araştırmada, öz saygısı yüksek askerlerde ölümlülüğün belirginliğinin, daha tehlikeli görevleri yapma yönünde bir motivasyon sağladığı tespit edilmiştir (Taubman-Ben-Ari ve Findler, 2006, s.149). Buradaki etki, cesaretin etkisi olarak değerlendirilebilir. Hemen hemen herkesin hem fikir olabileceği gibi, savaş ortamında bir askerin tehlikeli görevlere istekli olması, cesaretle yakından ilgilidir. Kuramın öz saygı diye nitelendirdiği değişken, daha çok bireyin cesaretiyle ilişkili bir durum olabilir.

Varlığımızın tehdidine yönelik endişelerle baş etmenin tek ahlaklı ve doğru yolu, cesur bir yaşam tarzını seçmektir (Medina, 2008, s.281). Aksi halde, TYK'nda da savunulduğu gibi, ölüm endişesinin, toplumsal varoluşu daha çok tehdit edecek bir yapıya bürünerek, toplumsal bir yıkıma dönüşmesi söz konusudur.

5. Sonuç

Yapılan bu çalışma ile ulaşılan sonuç; güvenlik konusunda çalışma yapan araştırmacıların TYK hakkında bilgilendirilmelerinin, güvenlik çalışmalarına katkı sağlayacağı ve cesaret olgusunun TYK'na dahil edilmesiyle kuramın daha güçlü bir yapıya sahip olacağıdır.

Çalışmada, TYK ve cesaret kavramı incelenmiştir. Bu incelemenin, güvenlik konusunda çalışma yapan araştırmacılara faydalı bilgiler vereceği düşünülmektedir. Çünkü güvenliğin hem hedefi, hem de

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

tehdidi durumunda olan temel unsur “insan”dır. Güvenlik, birçok açıdan ele alınsa da, özünde “insanın yine insandan korunması” amacına odaklanacaktır. Bu nedenle, güvenlik çalışmalarının etkili ve doğru sonuçlara ulaşabilmesinde, bu temel amacın odağını oluşturan “insan” ve “insan davranışlarının” iyi anlaşılabilmesi ve yapılan çalışmalara adapte edilmesi önemli bir husustur. Ancak, insan davranışlarını açıklamaya yönelik birçok araştırma yapılmış ve ortaya birçok kuram konulmuş olsa da, çok boyutlu değişkenlerin etkilediği bu davranışları açıklayabilen kapsamlı tek bir kuram yoktur. Güvenlik araştırmalarında kullanılabilir sadelik ve netlikte bir ifade gücü olan bu tip kuramların azlığı, güvenlik konusundaki çalışmalarda bir eksiklik ve problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eksikliği kapatmada güçlü bir etkisi olan TYK, güvenlik çalışmalarına ışık tutacak önemli bir araçtır. Bundan dolayı, bu çalışmada TYK incelenerek, güvenlikle ilgili çalışma yapan araştırmacıların TYK hakkında bilgilenmeleri hedeflenmiştir. Bu bilgilendirmenin, güvenlik alanında çalışan araştırmacılara, farklı bir bakış açısı getirebileceği değerlendirilmektedir.

Çalışmada, TYK hakkında yapılan bilgilendirmeye ek olarak, “cesaret olgusu” kuramının bir tamamlayıcısı olarak ele alınmış ve kurama katacağı fayda incelenmiştir. Bu incelemede, kurama yöneltilen eleştirilerin önemli bir kısmının cesaret olgusuyla cevaplanabileceği tespit edilmiştir. Böylece, cesaretin bu eleştirilere cevap vererek, kuramın geliştirilmesine katkı sağlayabileceği sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle cesaret, TYK ile beraber, güvenlik konusunda çalışan araştırmacılara, güvenlikle ilişkili insan davranışlarını anlayabilmede yardımcı olabilecektir. Bu husus, yapılan bu çalışmada ulaşılan bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmada, cesaretin kuram üzerindeki tamamlayıcılık gücünün, cesaretin kurama yöneltilen eleştirilere cevap veren bir yapıda olmasından kaynaklandığı sonucuna da varılmıştır. Bu yapı, cesaretin doğasındaki, varoluşa karşı olan saygı ile açıklanabilir. Cesaret sadece bireyin kendi varlığına değil, başkalarının varlığına da saygılı olmayı gerektiren bir özelliktir. Bu nedenle cesareten yoksun bir insan, TYK’nın ileri sürdüğü gibi, sadece korku dürtüsüyle hareket ederek içinde yaşadığı terörü dışarıya yansıtarak, dışarıda da terör veya teröre yol açacak tutum ve davranışlar gösterir. Bu durumda insan, sadece

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

kendi varlığını devam ettirme dürtüsüyle hareket edecektir. Ancak cesaret, başkalarının varlığına da önem verdiği için, içte oluşan bu terörü dolayısıyla da, dışa yansıyan terörü engellenebilecek veya farklı şekillerde ortaya çıkarabilecektir.

Özetle, TYK insan davranışlarını, altında yatan psikolojik etkilere bağlı olarak açıklamaya ağırlık veren bir kuramdır. Kuramın açıkladığı davranışlar, güvenliğe yönelik tehdidin oluşmasındaki tutumları da açıklayacak niteliktedir. Bu yönüyle TYK, güvenlik konusunda çalışma yapan araştırmacıların dikkate alması gereken bir kuramdır. Bu nedenle, yapılan bu çalışma ile, güvenlik konusunda çalışan araştırmacılar, kuram hakkında bilgilendirilmiştir. Ancak, her ne kadar farklı disiplinler tarafından oldukça kabul gören bir kuram olmasına karşın, kurama yöneltilen eleştiriler incelendiğinde, bu eleştirilere cevap verecek şekilde kuramın geliştirilmesine ihtiyaç olduğu, çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Bu ihtiyaçtan hareketle yapılan bu çalışmadaki tartışma ile; TYK'na yöneltilen eleştirilerin büyük bir kısmının, kurama eklenecek cesaret olgusuyla giderilebileceği, böylece kuramın terörü ortaya çıkaran temel dürtülerin ve bu dürtülerin sonucunda oluşan tutum ve davranışların anlaşılmasına yönelik, daha net ve kabul edilebilir bir açıklama getirebileceği sonucuna varılmıştır.

Summary

One of the issues that come to mind when either national or international security is mentioned is the terror. Knowledge of the psychological factors lying beneath the terror, which manifests itself as an attitude and behavior, might provide significant input to the security issue. One of the important and effective theories that could help us identify the individual factors related to the attitude and behavior toward terror is Terror Management Theory.

According to the Terror Management Theory, the terror shown by people reflects the terror they live in their minds. The terror people live inside is due to the anxiety caused by fear of death. Terror Management Theory is based on two fundamental assumptions: Human beings, like all other living creatures, have the instinct to protect themselves. But, different from other living creatures, human beings are aware that they

are going to die one day. Terror Management Theory states that people use two component as a buffer against anxiety over creation: cultural worldview and self-esteem.

But, the theory does not mention about “courage” that plays a key role in changing the direction of human behaviors from being false to being morally good. Also, in the criticisms of Terror Management Theory, there is no direct reference to courage or courage’s contribution. For this reason, courage is a topic that is not investigated by Terror Management Theorists and the other scholars who deal with Terror Management Theory.

It is considered that most of the criticism made against Terror Management Theory can be eliminated by incorporating the courage factor to the theory. Thus, a more understandable theory for explaining the human behavior related to terror can be obtained.

For future researches, it is important to include the results of the courage studies to researches that deal with Terror Management Theory. Also, more comprehensive and empirical researches that investigate the relation between courage and Terror Management Theory are needed.

Kaynakça

Aksüt Çiçek S. (2008). Dindarlık ile Saldırganlık Arasındaki Etkileşimin Terör Yönetimi Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.

Arndt, J., Solomon, S., Kasser, T., Sheldon, K. (2004). The Urge to Splurge: A Terror Management Account of Maertialism and Consumer Behavior. *Journal of Consumer Psychology*, 14 (3): 198–212.

Baron, Reuben M. (1997). On Making Terror Management Theory Less Motivational and More Social. *Psychological Inquiry*, 8 (1): 21-22.

Becker, E. (1962). *The Birth and Death of Meaning*, New York: Free Press.

Becker, E. (1973). *The Denial of Death*, New York: Free Press.

Becker, E. (1975). *Escape from Evil*, New York: Free Press.

Blagen M., Yang J. (2009). A Tool of Facilitating Courage: Hope is a Choice, Paper based on a program presented at the American Counseling Association Annual Conference and Exhibition, Charlotte, NC.

Bozo, Ö., Tunca, A., Şimşek Y. (2009). The Effect of Death Anxiety and Age on Health-Promoting Behaviors: A Terror-Management Theory Perspective. *Journal of Psychology*, 143(4): 377-389.

Buss, D. M., Haselton, M. G., Shackelford, T. K., Bleske, A. L. Wakefield, J. (1998). Adaptations, exaptations, and spandrels. *American Psychologist*, 53, 533-548.

Florian V., Mikulincer M., Hirschberger G. (2002). The Anxiety-Buffering Function of Close Relationship: Evidence that Relationship Commitment Act as a Terror Management Mechanism, *Journal of Personality and Social Psychology*, 82: 527-542.

Greenberg J., Pyszczynski T., Solomon S., Rosenblatt A., Veeder M., Kirkland S., Lyon D. (1990). Evidence for Terror Management Theory II: The Effects of Mortality Salience on Reactions to Those Who Threaten or Bolster the Cultural Worldview, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (2): 308-318.

Hall B.J., Hobfoll S.E., Canetti D., Johnson R.J., Galea S. (2009). The Defensive Nature of Benefit Finding During Ongoing Terrorism: An Examination of a National Sample of Israeli Jews, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28 (8): 993-1021.

Harmon-Jones E., Simon L., Greenberg J., Pyszczynski T., Solomon S., McGregor H. (1997). Terror Management Theory and Self-Esteem: Evidence that Increased Self-Esteem Reduces Mortality Salience Effects, *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (1): 24-36.

Hirschberger G., Florian V., Mikulincer M. (2002). The Anxiety Buffering Function of Close Relationship: Mortality Salience Effects on the Readiness to Compromise Mate Selection Standards, *European Journal of Social Psychology*, 32: 609-625.

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Kökdemir, D. ve Yeniçeri, Z. (25 Kasım 2004). Futbol terörü ve terör yönetimi: Sembolik ölümler - gerçek cinayetler. *Radikal*, 11.

Kökdemir, D., Yeniçeri, Z. (2004). Terror Management in predominantly Muslim Country, *European Psychologist*, 15 (3): 165-174.

Leary, Mark R.; Schreindorfer, Lisa S. (1997). Unresolved Issues With Terror Management Theory. *Psychological Inquiry*, 8 (1): 26-30.

Lopez, S. J., O'Byrne, K. K., Petersen, S. (2003). Profiling Courage. S. J. Lopez ve C. R. Snyder (Ed.), *Positive Psychological Assessment* (s. 185–197) içerisinde. Washington, DC: American Psychological Association.

Maddi S.R. (2010). Hardiness: An Operationalization of Existential Courage, *Journal of Humanistic Psychology*, 44 (3): 279-298.

Maheswaran, D., Agrawal, N. (2004). Motivational and Cultural Variations in Mortality Salience Effects: Contemplations on Terror Management Theory and Consumer Behavior. *Journal of Consumer Psychology*, 14 (3): 213-218.

Medina M. (2008). Everyday Courage: Living Courageously Without Being a Hero, *Existential Analysis*, 19 (2): 280-298.

Mert İ.S. (2007). *Cesaret Yönetimi*, Hayat Yayınları, İstanbul.

Mills J. (2003). Existentialism and Psychoanalysis: From Antiquity to Postmodernism, *The Psychoanalytic Review*, 90 (3): 269-279.

Olsthoorn P. (2007). Courage in the Military: Physical and Moral, *Journal of Military Ethics*, 6 (4): 270-279.

Paulhus, Delroy L.; Trapnell, Paul D. (1997). Terror Management Theory: Extended or Overextended. *Psychological Inquiry*, 8 (1): 40-44.

Purry C.L.S., Kowalski R.M. (2007) Human Strengths, Courageous Actions, and General and Personal Courage, *The Journal of Positive Psychology*, 2(2): 120-128.

Putman D. (2001). The Emotions of Courage, *The Journal of Social Philosophy*, 32(4): 463-470.

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Pyszczyński T., Rothschild Z., Abdollahi A. (2008). Terrorism, Violence, and Hop efor Peace: A Terror Management Perspective, *Current Directions in Psychological Science*, 17 (5): 318-322.

Reardon, K. K. (2007). Courage as a skill. *Harvard Business Review*, 85, 58-64.

Rosenblatt, A., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczyński, T. ve Lyon, D. (1989). Evidence for terror management theory I: the effects of mortality salience on reactions to those who violate or uphold cultural values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57: 681-690.

Sekerka L.E., Bagozzi R. P. (2007). Moral Courage in the Workplace: Moving to and from the Desire and Decision to Act, *Business Ethics: A European Review*, 16 (2): 132-149.

Smieja M., Kalaska M., Adamczyk M. (2006). Scared to Death or Scared to Love? Terror Management Theory and Close Relationships Seeking, *European Journal of Social Psychology*, 36: 279-296.

Solomon S., Greenberg J., Pyszczyński T. (1986). A Terror management Theory of Social Behavior: The Psychological Functions of Self-esteem. *Advances in Experimental Social Psychology*, 24: 93-159.

Taubman—Ben-Ari, O.; Findler L. (2006). Motivation for Military Service: A Terror Management Perspective. *Military Psychology*, 18 (2): 149-159.

Wicklund, Robert A. (1997). Terror Management Accounts of Other Theories: Questions for the Cultural Worldview Concept. *Psychological Inquiry*, 8 (1): 54-59.

Wisman, A. (2006). Digging in Terror Management Theory: To Use or Lose the Symbolic Self? *Psychological Inquiry*, 17 (4): 319-327.

Woodard, C. (2004). Hardiness and the concept of courage. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 56, 173-185.

Yum Y., Schenck-Hamlin W. (2005). Reactions to 9/11 as a Function of Terror MAnagement and Perspective Taking, *The Journal of Social Psychology*, 145(3): 265-286.

